

УДК 8

Дюлгерова Кремена Каменова

СЕМАНТИЧЕСКИЕ ПАРАЛЛЕЛИ В ОПИСАНИИ ВНЕШНЕГО ВИДА ЧЕЛОВЕКА В БОЛГАРСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ

В статье рассматриваются болгарские и русские словосочетания, которые описывают внешний вид человека на основе сравнений. Выбор этой темы для анализа определяется нашим интересом к вопросам словесных ассоциативных реакций людей, относящихся к специфическим проявлениям языка и культуры ввиду своей устойчивости, образности, воспроизводимости. В статье мы следуем тем положениям современных лингвистов (Ю. Апресяна, В. Масловой и др.), которые рассматривают концептуальные и языковые картины как содержащие оценки людей в качестве такой же реальности, как и отражаемые объекты. Оценки людей, содержащиеся во фразеологических словосочетаниях, имеют неповторимый колорит, так как выражают чувства говорящих и их стремление к образной речи. Фразеологизмы несут культурную информацию о данном народе.

В нашем исследовании мы рассматриваем соматизмы, называющие разные части человеческого тела, в составе фразеологических единиц в болгарском и русском языках и сосредоточиваем свое внимание на тех из них, которые характеризуют внешний вид человека, его глаза, тело, голос, губы, зубы, руки, лицо, нос, фигуру. Качественное описание представляем на основе характеристик «*приятный как*», «*красивый как*». Отмеченную большую частотность этих словосочетаний мы связываем с их ролью в качестве яркого номинативного и образного средства.

Ключевые слова: семантические характеристики, фразеологические словосочетания, семантические параллели, языковая картина мира.

Dyulgerova Kremena Kamenova

BULGARIAN AND RUSSIAN SEMANTIC PARALLELS OF VERBAL PHRASES DESCRIBING THE MAN'S APPEARANCE ON THE BASIS OF COMPARISON

The article examines Bulgarian and Russian phrases that describe the appearance of man on the basis of comparison. The choice of this topic for analysis is determined by our interest in the issues of verbal associative reactions of people, which refer to specific manifestations of language and culture, as they are resistant, imaging, reproducible.

The article follows the theses of some modern linguists, who examine the conceptual and linguistic pictures as containing the evaluations of the people as such reality as reflected objects.

The evaluations of the people contained in the phraseological collocations have unique colors, expressing the feelings of the speakers and their aspirations towards imaginative speech.

Idioms carry cultural information about the specific nation. In our study, we consider verbal expressions with somatic referents, referring to different parts of the human body, in the composition of the phraseological units of Bulgarian and Russian language, and we focus on those that characterize the appearance of the man, his eyes, body, voice, lips, teeth, hands, face, nose, figure. The qualitative description we present on the basis of the characteristics of “as nice as”, “as beautiful as”. The noted higher frequency of these phrases we associate with their role as a bright nominative and imaging agent.

Keywords: somatic features, phraseological idioms, semantic parallels, language world.

СЕМАНТИЧНИ ПАРАЛЕЛИ В ОПИСАНИЕТО НА ВЪНШНИЯ ВИД НА ЧОВЕКА ЧРЕЗ СРАВНЕНИЯ (ВЪРХУ МАТЕРИАЛ ОТ БЪЛГАРСКИ И РУСКИ ЕЗИК)

В съвременната психолингвистика най-често предмет на изучаване са някои проявления на спецификата на езика и културата у изследваните лица **върху материал от словесни асоциативни експерименти**. Избрах точно фразеологизмите, понеже представляват интерес за мен, а и в периода на моето следване изучавам подобни дисциплини, което провокира у мен голям интерес.

“Всяка цивилизация, всяка социална система се характеризира със своя специфичен начин на възприемане на света” [6, с. 46]. “Оттук следва, че манталитетът на всяко лингвокултурно общество е обусловен в значителна степен от неговата концептосфера, в която са репрезентирани виждането му на света и отношенията на неговите членове», – пише Н. С. Иванова [6, с. 44]. Според Ю. Д. Апресян, всеки естествен език възприема и организира света по различен начин [1, с. 11, 56]. В съвременната психолингвистика най-често предмет на изучаване са някои проявления на спецификата на езика и културата у изследваните лица, **върху материал от словесни асоциативни експерименти**. Както отбелязва В. А. Маслова, **картината на света не е прост набор от “фотографии” на предмети, процеси, свойства**, тя съдържа и позицията на отразяващия субект, неговото отношение към наблюдаваните явления. В. А. Маслова подчертава, **че позицията на субекта е също такава реалност, както и отразяваните обекти** (цит. по [6, с. 46]). Поради тази причина, смята изследователката, концептуалните картини на света могат да се различават при различните хора, например, при представителите на различни епохи, социални и възрастови групи, на различни области на научното знание. От друга страна, хората, които говорят различни езици, могат да имат при определени условия (еднаква професия, хоби) близки концептуални картини, а хората, говорещи един език, – различни [8, с. 51, 102].

Фразеологизмите съставят фразеологичния фонд на езика, а те са отражение на своеобразната картина на света, като придават на речта неповторим колорит, за да изразят чувствата на говорещия и стремежа му към образна мисъл. Устойчивите словосъчетания се използват в изречението като готов материал. Те са семантично и синтактично неразделими. Така фразеологизмите носят културна информация за даден народ.

Екскерпираните в изследването апелативи, назоваващи различни части на човешкото тяло, т. нар. “соматизми” са компоненти на множество фразеологични единици както в българския език, така и в руския език. Голямата продуктивност на фразеологизмите с компоненти „соматизми” в тези езици е обусловена от нуждите на всекидневното общуване, в което те изпълняват ролята на ярко номинативно и характеризиращо средство, чието значение най-често е свързано с някакъв образ. Целта на настоящото изследване е да се анализират и съпоставят някои български и руски фразеологични единици от типа на устойчивите сравнения, за да се покаже и близостта, и различието между културите както в мисленето, така и във възприемането на словото. Изследването се базира върху външните качества на хората.

Екскерпираните външни качества систематизираме според техния стимул:

Анатомически органи на човека в български и руски език: “очи”, “глаза”; “тяло”, “тело”; “глас”, “голос”; “устни”, “губы”; “глава”, “голова”; “зъби”, “зубы”; “ръце”, “руки”; “лице”, “лицо”; “нос”, “нос”; “фигура”, “фигура”.

Качественото описание представяме върху основа на следните характеристики: в б. “приятен”, р. “приятный”; б. “красив”, р. “красивое”; силен, р. “сильный” и др.

Осъществените наблюдения от психолингвистичния експеримент довеждат до констатации в следния ред:

I. Фразеологизми с компонент “очи” б. – р. “глаза”:

1) Сравнения с природни обекти и природни явления:

в български език:

очи сини като морето, като небето, очи красиви като звезди, блестящи като слънце;

в руски език:

глаза голубые, как небо, как озера, как море, как омут, как темная вода, как вода, как родник, глаза красивые, как закат, блестящие, как роса, как утренняя заря, как солнце;

2) Сравнение с растения:

в български език: очи като бадеми, очи красиви като мак, очи като череша;

в руски език: глаза, как вишня, как кора дуба, глаза красивые, как незабудки, как цветок;

3) Сравнение с известни личности:

в български език: очи като на Мадона;

в руски език: глаза выразительные, как у Мадонны, как на картине, как у Мальвины, как у Киркова.

II. Фразеологизми с компонент б. “глас”, р. “голос”:

1) Сравнение с природни обекти и животни:

б. глас хубав като славейче, тънък като струна, тих като в пустиня;

р. голос, как рокот ручья, как рев слона, как у птички, как у кошки, как у попугая, нежный, как журчание ручья, приятный, как у соловья.

III. Фразеологизми с компонент б. “устни”, р. “губы”:

1) Сравнение с растения и природни явления:

б. устни червени като корал, нежни като коприна, меки като памук;

р. губы алые, как заря, как закат, как рассвет, как маки, как лепестки розы, как малина, как ягоды, как вишня, как сок граната, как рябина.

III. Фразеологизми с компонент б. “тяло”, р. “тело”:

1) Сравнение с природни обекти: б. тяло силно като скала, р. тело сильное, как камень;

2) Сравнения с растения: б. тяло стройно като топола, като фиданка; р. тело сильное, как дуб, как дерево, как ствол дуба;

3) Сравнение с животни: б. тяло като слон, силно като орангутан, като щраус; р. тело сильное, как у слона, как у льва, как у лошади, как у тигра, как у кита, как у гориллы, как у удава, как у змеи, как у орла; мускулистое, как у тигра, как у гепарда;

4) Сравнение с хора от различни професии: б. тяло като на атлет, силно като спортист, здраво като борец; р. тело сильное, как у атлета, как у спортсмена, мускулистое, как у кочегара, как у культуриста, как у борца.

IV. Фразеологизми с компонент б. “лице”, р. “лицо”:

1) Сравнение с природни обекти, явления и растения:

б. лице бяло като сняг, лице кръгло като месечина, като слънце, румено като мак;

р. лицо овальное, круглое, как луна, как солнце; бледное, как луна, как снег, красивое, румяное, как солнце, как заря, как закат, как рассвет, как яблоко, как спелое яблоко, румяное, как помидор, как с мороза.

V. Фразеологизми с компонент б. “зъби”, р. “зубы”:

1) Сравнения с природни явления и растения: б. зъби като бисер, като ориз; р. зъби редки, как дървения; зъби равни, как лес, как чеснок;

2) Сравнение с животни: б. зъби като на заек, р. зъби равни, как у лошади, как у белочки, остри, как у волка, как у акулы, как у щуки, как у белки, как у кошки, как у мыши, как у хищника, как у тигра [8, с. 102].

Наличието на толкова много словосъчетания със сравнителен елемент показват колко голямо значение отдават двата славянски народа на описанието на външния вид на човека и на неговата субективна преценка от възприемащия. В тези словосъчетания, според нас, се наблюдават повече семантични сходства, отколкото различия. Особено интересен е фактът, че могат да бъдат изведени общи еталони / образци за сравнение.

В словосъчетанията, които анализирахме, това най-често са такива външни физически характеристики, като форма /очи като бадеми, череша; очи като вишня/, цвят /очи сини като небето, морето; очи голуби, как небо, как озера, как море/. Семантично сходство наблюдаваме и в референцията към обекти от растителния свят и природни явления, като, според нас, в руския език тези референтни обекти са по-многобройни и разнообразни /б. зъби като на заек, р. зъби равни, как у лошади, как у белочки, остри, как у волка, как у акулы, как у щуки, как у белки, как у кошки, как у мыши, как у хищника, как у тигра/.

В съпоставителен аспект най-много са сравненията, които определят соматизмите “очи” и “тяло”.

Екскерпираният материал дава възможност да се наблюдават и определени разлики. Те, според нас, са в изразяването на субективни възприятия и предпочитания, особено чрез словосъчетания с качествено определение “красив като”, “приятен като” /б. очи красиви като звезди, блестящи като слънце; очи красивые, как закат, блестящи, как роса, как утринна заря; б. устни червени като корал, нежни като коприна, меки като памук; р. губи алые, как заря, как закат, как рассвет, как маки, как лепестки рози, как малина, как ягоди, как вишня, как сок граната, как рябина/.

Националната специфика в референтните обекти /памук, рябина и др./ отразява различията в бита на хората, а представите им за красивото са пресъздадени чрез образите на природата и космоса.

Тези особености предполагат възможност за по-нататъшни изследвания и изводи относно семантичните паралели в описанието на външния вид на човека чрез сравнения в българския и руския езици.

Литература

1. Апресян Ю. Д. Метафора в семантическом представлении эмоций // *Вопр. языкознания*. – М., 1993. – № 3. – С. 27–35.
2. Апресян Ю. Д. Избр. тр. – М.: Шк. «Яз. Рус. культуры»: Вост. лит. РАН, 1995. – Т. I: Лексическая семантика.
3. Буров С. Т. Познанието в езика на българите. Граматично изследване на концептуалната категоризация на предметите. – Велико Търново: Фабер, 2004.
4. Георгиева С. Т. Русская фразеология в зеркале болгарского языка. – София: Херон Прес, 2011.
5. Иванова Е. Сопоставительная болгарско-русская грамматика. Синтаксис. – София: Велес, 2009.
6. Иванова Н. Ценностните аспекти на разбирането. Концептът “успех” в българската, руската и британската речева практика. – Бургас: Либра Скорп, 2012.
7. Иванова Н. Език и потенциалност (руско-български паралели). – Бургас: Либра Скорп, 2007.
8. Маслова В. А. Лингвокультурология. – М.: Академия, 2010.

Literatura

1. Апресян Ю. Д. Метафора в семантическом представлении эмоций // *Вопр. языкознания*. – М., 1993. – № 3. – С. 27–35.
2. Апресян Ю. Д. Избр. тр. – М.: Шк. “Яз. рус. культуры”: Вост. лит. РАН, 1995. – Т. I: Лексическая семантика.
3. Буров С. Т. Познанието в езика на българите. Граматично изследване на концептуалната категоризация на предметите. – Велико Търново: Фабер, 2004.
4. Георгиева С. Т. Русская фразеология в зеркале болгарского языка. – София: Heron Pres, 2011.

5. Ivanova E. Sopostavitel'naja bolgarsko-russkaja grammatika. Sintaksis. – Sofija: Veles, 2009.
6. Ivanova N. Cennostnite aspekti na razbiraneto. Konceptüt “uspeh” v bŭlgarskata, ruskata i britanskata recheva praktika. – Burgas: Libra Skorp, 2012.
7. Ivanova N. Ezik i potencialnost (rusko-bŭlgarski paraleli). – Burgas: Libra Skorp, 2007.
8. Maslova V. A. Lingvokul'turologija. – M.: Akademija, 2010.